

AVRUPA'NIN EKONOMİK GELECEĞİ(**)

Y.Doç.Dr. Samir SALHA(*)

Avrupa kıtası, bir kez daha ileriye dönük değişiklikler geçirmektedir. Bu değişikliklerin Avrupalıları nereye götüreceği konusunda henüz kesin bir şey yoktur.

20. Y.Y. esnasında Avrupa'nın kendisi ve içinde bulunduğu durum adamakıllı değişti:

1- Bu yüzyılın başında, dünya nüfusunun yaklaşık olarak üçte biri Avrupa'da yaşıyordu. Bunun da üçde biri onbeş yaşından küçüktü. Yalnızca çok az bir bölümü altmışbeş yaşından büyüktü. Bugün sadece dünya nüfusunun yaklaşık yedide biri bu kıta üzerinde yaşamaktadır. Hâla sadece beşte biri onbeş yaşından daha genç, yedide biri altmışbeş yaşından daha yaşlı bulunmaktadır.

2- Bu yüzyılın başında, dünya sınaî istihsalinin üçte ikisi Avrupa'da yeralıyordu. Bugün ise bu üçte birin üzerinde. Doksan yıl önce dünya ticaretinin yüzde sekseni Avrupa'da yürütülüyordu. Bugün ise, halâ çok mühim, fakat evvelki oranın sadece küçük bir parçasını teşkil ediyor.

(*) Dicle Üniversitesi.Hukuk Fakültesi Öğretim Üyesi.

(**) İnsan Hakları konusunda (Kopenhag, Haziran 1990) düzenlenen bir konferansta Dr.Meinhard Miegel (Bonn İktisadi ve Sosyal Araştırmalar Enstitüsü Müdürü) tarafından verilmiştir.

Makalenin gerek Türk, gerek Avrupa Ekonomisi bakımından içerdiği değerli bilgiler, tarafımızca İngilizce'den özetlenmiş olup, okuyucuya sunulmuştur.

3- Bu asrın başında, Avrupa sadece aklen değil, aynı zamanda fiziksel olarak da dünyaya hakimdir. Bu müddet zarfında, sömürge imparatorlukları sona erdi; her iki Amerika ve Avustralya tamamen esaretten kurtuldu ve Sovyetler Birliği (Çarlık Devleti) çok zor bir değişim sürecine girdi.

4- Diğer yandan, batıdan doğuya ekonomik alçalmalar da yüzyıl öncesine oranla daha derin. Yüzyıl önce, kişi başına düşen milli gelir Batı Avrupa'da Rusya'dakinden 2,5 kat daha yüksekti. Bugün bu, batıdaki çok gelişmiş ülkelerde doğudaki az gelişmiş ülkelere oranla yaklaşık 3 kat daha yüksektir.

Bunun üzerine Doğu ve Batı Avrupa arasında göze çarpan farklılıkların olduğu alanlar:

- Ekonomik yapılarda,
- Öğrenim ve mesleki vasıflarda,
- Sosyal güvenlik sistemlerinin tesirliliğinde,
- Genel hayat standartlarında.

Lenin ve O'nun tüm halefleri 19. yüzyıl esnasında bütün Avrupa ülkelerinin girdiği ekonomik ve sosyal yarışta Rusya'yı rekabet edecek düzeye getirmek için çok hevesli idiler. Yarışta geri kalmamak için Lenin'in bir çoklarıyla Rusya'nın pazar ekonomisi gibi kapitalizmden daha işe yarar bir ekonomik politika izlemesi konusunda bir düşünceleri vardı. Pazar ekonomisi onlara çok yetersiz göründü. Lenin ve O'nun varisleri için sosyalizmin esası, öncelikle kapitalizm üzerindeki ekonomik üstünlüğüydü.

Lenin, aynı zamanda Marksizm'den şu yararları umuyordu:

- Daha yüksek bir ekonomik ilerleme,
- Daha yüksek verimlilik,
- Teknolojik ilerlemenin daha hızlı gerçekleşmesi,
- (Tüm bu çeşitlerin olumsuzluklarından sakınarak) Üretim kuvvetlerinin kesintisiz kullanımı.

Bugün biliyoruz ki, tarihi Marksizm denemesi ekonomik tesirliliğinin mevzubahis olduğu yerde başarısızlığa uğramıştır.

Marksizm uygulandığı her ülkede ekonomik ve sosyal gelişmenin geciktirildiği iddia edilebilir.

DOĞU ALMANYA ÖRNEĞİ

İlermiş ekonomik bir sistem olarak marksizm faslı kapatılmış sayılabilir. Pazar ekonomileri, özellikle sosyal pazar ekonomileri uygulandıkları yerlerde daha yararlı olduklarını kanıtlamışlardır.

Bundan hareketle, bazı politikacılar ve halk temsilcileri Avrupa'da mevcut olan sosyal ve ekonomik problemlerin, -eğer sosyal pazar ekonomi politikası her yere sokulmuş olsaydı, çözümlenabilir olduğu- sonucuna varmaktadırlar. Onların büyük bir çoğunluğu, Batı ve Doğu arasındaki derin sosyal ve ekonomik uçurumun kaldırılabilceğini ümit etmektedirler.

Durumun böyle olduğunu inkâr etmiyoruz ve vaziyet başka türlü olsaydı çok daha iyi olacaktı. Fakat bir uzmanın bakış açısıyla, aldatıcı görüşlerin tehlikesine ve doğan hayal kırıklıklarının riskine dikkati çekmeliyiz.

Tarihin de gösterdiği gibi, merkezi olarak planlanmış, yerine getirilmiş ve kontrol edilmiş ekonominin girmesinden önce; Doğu

Avrupa, Batı Avrupa'nın oldukça gerisindeydi. Bunun türlü türlü sebepleri var:

- Coğrafya,
- Tarih,
- Din,
- Kültürel değerler,
- İş Ahlakı vs.

Sosyal Pazar ekonomisinin tatbik edilmesinin -hemen hemen otomatikman- herhangi bir yerde refah meydana getirebileceğini düşünmek acelecilik olacaktır.

Emin olmak için bütün bildiğimiz, tüm zengin ülkelerin bir pazar ekonomisinin olduğudur. Görünüşe göre pazar ekonomisi maddi zenginlikte hala yükselme için yararlı, hatta gerekli bir şart. Fakat pazar tek başına kesinlikle yeterli değildir.

Avrupa Topluluğu'nun gerilemeyi azaltmak ve bütün Avrupa'da benzer hayat standardını sağlamak için çabaladığı gözönünde tutulduğunda, Avrupa Topluluğu içindeki ülkeler arası farklılıkların daha dikkat çekici olduğu görülüyor. Bu teşebbüslerin sonucu oldukça

mütevazi görünmektedir. Hatta nisbeten Federal Almanya Cumhuriyeti bile bu hedefe ulaşamadı. Çeşitli Alman bölgelerindeki hayat standardı şimdilerde geçmiş yıllara oranla daha farklı. Hakikat şu ki, aynı ekonomik politikaya rağmen benzer hayat şartlarının politik hedefine ne Federal Almanya Cumhuriyeti'nde ne de Avrupa Topluluğu'nda ulaşılamadı. Bazı sahalardaki ilerleme diğerindeki gerilemeyle denkleştirilmektedir. Avrupa Topluluğu'nun eşitleme siyasetinin sonuçları pek ikna edici değil. Avrupa Topluluğu'na üye devletlerin ilgili ekonomik ağırlıkları bu topluluğun kuruluşundan beri değişmedi. Güçlüler hala güçlü ve zayıf olanlar hala zayıf. Bugün tümü çok yüksek bir seviyede, ancak bütün üyelerin ilgili durumları tamamen değişmiş değildir. Bir ülkenin ekonomik güçlülüğü, zenginliği, özgürlüğü ve barışı salt onun ekonomik politikasına bağlı değildir.

Diğer faktörler daha az ehemmiyetli. O faktörleri teşhis etmek çok zor olduğu gibi, onların hususi önemini tesbit etmek de neredeyse imkânsızdır. Onlar umumiyetle ekonomik hedeflere ulaşmayı daha çok veya daha az mümkün kılacak bir çeşit karışım teşkil etmekte.

Şahsi ekonomik başarı, sadece-pazar ekonomisi içerisinde herşeyde üstün olmak için ekonomik meraklarına riayet eden ülkelere meydana çıkarılmıştır. Bu, batı ve kuzey Avrupa devletlerinin ekseriyetinde genel bir davranıştır. (hepsinde değil). Tarih boyunca ekonomik ve çalışma kültürü meydana getiren ülkeler -yine pazar ekonomisi içerisinde- üretim kuvvetlerini bir tek yolda teşvik ettiler ve bunu yapmakla avam takımının maddi yaşam standardını fevkalade bir dereceye yükselttiler.

Hiç kimse, Polonya veya Macaristan, Romanya veya Litvanya, Rusya veya Ukrayna gibi ülkelerde pazar ekonomisinin uygulanmasının ne gibi etkilere sahip olacağını kesin olarak bilmemektedir. Bu etkilerin olumlu olacağı konusunda tamamen emin olabiliriz, ancak ne dereceye kadar, bunu tesbit etmek oldukça zor. Bizim bütün bildiğimiz, pazar ekonomisi ve belirli toplumlar gibi nazari sistem karışımlarının, kendilerine özgü tarihi ve kültürel fonlarıyla her zaman yeni ve farklı olduğudur.

Komekon devletlerinin pazar ekonomisine geçme teşebbüslerinin bu ülkelere akıllıca ve büyük bir fırsat olmadığı söylenemez. Ekonomik sistem ile somut toplumun aşikâr birleşimiyle, sosyal pazar ekonomisinin Avrupa'nın gelecekteki ekonomik rejimi olacağını düşünürüz.

Bu yolu katederken akılda tutmamız gereken nelerdir?

Avrupa, her zaman, kalabalık dil gruplarına (60), dinlere, kùltùrlere ve politik rejimlere bölünmüştür. Bu yüzyılın başından beri (1917) aynı zamanda iki ekonomik sisteme ayrılmıştır. Bir tarafta, daha sonra Sovyetler Birliği adını alan, merkezden planlanmış ekonomisi kendi üretim faktörlerine dayanan Rusya ve diğer yanda pazar tayin edilmiş ve neticede, ekonomileri üretim faktörlerini kapsayan özel mülklerine dayanan, bütün diğer devletler 1917'de Avrupa arazisinin %50'si ve nüfusun yaklaşık olarak bir çeyreği ile komünist yasaı altındaydı, bu nedenledir ki, merkezden plânlanmış bir ekonominin şartları altında yaşamak ve çalışmak gerektiği söylenmektedir.

Bir nesil sonra, İkinci Dünya Savaşı'nın bir neticesi olarak bu sistem sekiz ÷lkeye daha girdi . Ondan itibaren, Avrupa arazisinin %65'i, Avrupa nüfusunun %48'i ile komünist yasaı altındaydı.

Bugün, Avrupa'nın genel verimliliği yaklaşık 7,5 trilyon Amerikan doları değerindedir. Avrupa'nın genel verimliliğinin yaklaşık üç çeyreği %73, Avrupa arazisinin üçte biri üzerindeki Avrupalıların kabaca yarısı (% 52) tarafından meydana getirilmektedir. Bu, pazar tayin edilmiş Avrupa, Avrupa'nın genel verimliliğinin geriye kalan çeyrek kısmı (% 27), arazisinin üçte ikisi üzerindeki diğer yarısı (% 48) tarafından oluşturulmaktadır. Bu, Avrupa'nın merkezden plânlanmış ÷lkesi, yıllık tahsisat olarak ortalama verime düşen milli gelir yaklaşık onbin Amerikan doları değerindedir. Fakat pazar ekonomilerindeki ortalama, yaklaşık onbeşbin Amerikan doları ve merkezden plânlanmış ekonomilerde bu, sadece takribi miktar olarak altıbin Amerikan doları (% 40) değerinde.

Muhakkak ki, tek bir millete ait yerler arasındaki farklılıklar mühim. Bu, hem pazar ekonomisi ve hem de merkezden plânlanmış ekonomi açısından doğru. Örneđin İsviçre'de verim başına düşen milli gelir Yunanistan'dakinden 2,4 kat daha yüksek ve Çekoslavakya'da Romanya'dakinden iki kat daha fazla.

Bu çok farklı ÷lkeler 3 başlık altında toplanabilir:

- EC : Avrupa Topluluğu
- EFTA : Avrupa Serbest Ticaret Birliği
- COMECON : KOMEKON (Karşılıklı Ekonomik Yardım Konseyi)

Yalnızca, Vatikan gibi çok az devlet tamamıyla kendi başına bulunmaktaydı.

Bu üç teşkilat arasında, sadece Avrupa Topluluğu, ekonomik birlik kadar iyi bir politika elde edebilmek için çabalıyor.

Ortak pazar, 1992'nin sonunda tamamlanacak, Avrupa Topluluğu politik birliğinin, biraz uzak da olsa, bizim neslimiz içerisinde başarılacağı umulabilir.

Ortak pazarın tamamlanmasıyla, Avrupa Topluluğu, ekonomik büyüme, verimlilik ve maddi refah yönünden bir ilerleme daha kaydedecek.

Demokratik Almanya Federal Almanya ile birleşerek Avrupa Topluluğuna girmiştir. Macaristan ve Polonya Avrupa Topluluğu'na girmek veya en azından birlik oluşturmak istemektedirler.

Sonuç olarak, Avrupa Topluluğu, üçüncü dünya ülkeleri için daha başarılı hale gelecektir.

Herşeyden önce Avrupa Serbest Ticaret Birliği içindeki altı ülkeyi ifade etmekte; Avusturya, Finlandiya, İzlanda, Norveç, İsveç ve İsviçre. Onlar neredeyse, Avrupa Topluluğu'na üyelik veya en azından kapalı ortaklığın değişik çeşitleri için ilgilerini ortaya koymuşlardır.

Avrupa Topluluğu'nun bakış açısından hareketle, o ülkelerin isteklerine rıza göstermek için esas anlamda hiçbir engel yoktur. Yakın zamanda veya ileride, hepsi-eğer isterlerse- Avrupa Topluluğu üyesi olabileceklerdir.

Avrupa Topluluğu'nun birleştirme metodu, her iki politik ve ekonomik birleştirme metodu gibi, Avrupa'yı diğer yönlerde de değiştirecek.

Her iki ekonomik ve politik birleştirme metodu, devletlerin politik güçlere egemen olma yolundaki fonksiyonlarını zayıflatmaya yardım etmektedir.

Milletlerin zayıflamasının, Avrupa Topluluğu içerisinde ülkelerin rollerindeki yükselmeye önyak olacağı kesin. Bu, Avrupa Topluluğu üyelerinin kendi tarihi, kültürü, hatta bazen kendi dilleri olan ülkelere ibaret olduğu gerçeğinden ileri geliyor. Bu ülkelerin çoğu bağımsızlık kazanma konusunda hevesliler, hatta uluslararası boyutlarda. Bu amaç, ulusal hükümetler tarafından sonsuza dek sınırlandırılmayacaktır da.

Avrupa Topluluğu'nun ülkeleştirme çabaları Avrupa'nın diğer kesimlerinde etkisiz kalmadı. Avrupa Topluluğu'nun ekonomik ve politik rejimi nasıl Avrupa'nın diğer kesimlerinde yüksek başarı gösterdiyse, Avrupa Topluluğu'nun ülkeleştirme çabaları da kıtanın tümünde benzer bir gelişmeye neden olabilirdi.

Diğer bir çok şeyin arasında, bu, Avrupa'nın ekonomik geleceği açısından, ilerleyen ülkeleştirme ile birlikte ülkeler arası farklılıkların bugün olduğundan daha fazla görülebilir olacağına delalet etmektedir. İtalya ve Belçika için olduğu gibi, son derece uzak ülkesel farklılıklar devletlerce gözlemlendi.

Tüm Avrupa'nın ileri düzeyde ülkeleştirilmesi ile birlikte para yatırımları ve vasıflandırılmış işçilik açısından rekabet aratacak. Burda birçok fırsat olduğu gibi, aynı zamanda risklerde bulunmaktadır. Özellikle Batı, Doğu'dan vasıflı işçiyi çekmemelidir. Aksi takdirde Doğu için ekonomik yönde gelişme neredeyse imkânsız olacaktır. Bu, bizi gelecekteki Avrupa'da açık sınırları içine alan türlü türlü problemlere getiriyor. Eşyalar, servisler, fikirler ve özellikle insanlar için açık sınırlar Avrupa'nın gelecek ekonomik sistemini tasarlarken, açık sınırlar gözönünde tutulması gereken en önemli veridir.

Bazı ülkelerin diğerlerinin sırtından refaha ermeleri açısından, Avrupa içerisinde kitle göçlerini durdurmak için bir çok fikir ve sıkı bir çalışma gerekecektir. Eğer kitle göçünden bahsediyorsak milyonlarca insanı kastedmiyoruz. (Her ne kadar bu mümkün ise de), ancak kesin sayıyla çok mühim olmayabilecek, büyük miktarda vasıflı insanlardan sözediyoruz.

Sınırsız bir Avrupa'nın gelecek ekonomik sisteminin, bütünleyici bir parçasını oluşturacak sosyal sorunların çözümü tam anlamıyla sonuçlandırılmıyor.

Sosyal farklılıklar ekonomik farklılıklardan daha derindir. Ekonomik yönden az gelişmiş ülkelerde, kişisel konulardaki dayanışma ekonomik yönden güçlü ülkelerdekinden daha yüksek nitelik gösterebiliyor.-Bunun bir çok örnekleri var- biz aynı zamanda, tüm Avrupa'da sosyal yönden muhtaç insanları için gerekli materyal esasları sağlayan elverişli sosyal sistemleri belirtmeliyiz.

Avrupa'nın gelecekteki ekonomik sistemini tasarlarken vurgulamak istediğimiz nihai manzara ekolojik ölçüdür.

Kanımızca ekonomik yönden zayıf ülkeler aynı zamanda ekolojik yönden dezavantajlı iken, ekonomisi iyi ülkelerin aynı zamanda ekolojik bakımından sağlıklı olacağı fikri kabul edilemez.

Daha şimdiden bu yönde açık hazırlıklar var. Bunlar tersine çevrilmelidir.

Avrupa geçmişte ve şimdi de çok türlü, kozmopolit bir kıtadır. Bu Avrupa'lılara da aksediyor. Zira, onlar, dünyada, dayanışmalarına oranla farklılıklarıyla daha çok tesir bırakıyorlar.

Avrupa'da ekonomik, sosyal, ekolojik ve teknolojik bakımından derin uçurumlar olduğundan, bu, nedenlerden yalnızca biri olabilir. Şimdi bu yüzyılın başından beri ilk kez, bütün Avrupa'lılar (Sovyetler Birliği'nin gelecekte bizim geri kalanlarımızla birleşmek isteyeceğinden hemen hemen eminiz), yalnız duvarları ve tel örgüleri değil, fakat aynı zamanda bir çok - ve daha önemlisi- fizyolojik engelleri yıkmak istiyorlar. Bu engellerin kaldırılması, tarih tarafından, Avrupa'lıların bu yüzyıl içinde yaptıkları en faydalı faaliyet sayılacak.

Bu yönde ilerledikçe, her nasılsa, Avrupa'nın çeşitli ülkelerinden çok farklı yaşam ve çalışma koşulları tecrübe edeceğiz. Pazar kuvvetleri üzerindeki farklılıkların neden olduğu problemlerin çözümüne güvenmek açısından sorumlu olunmayacak.

Bu arzu yalnız politik nedenler, şahsi özgürlükler ve yerine getirilmesi açısından değil, fakat aynı zamanda ekonomik nedenler içinde tamamen anlaşılabilir. Sosyal pazar ekonomik sisteminin uygulanması ile birlikte belirgin farklılıklar azaltılabilecektir.

Aynı zamanda şunu anlamalıyız ki, pazar ekonomisi onu alan herkesi zengin edecek sihirli bir ilaç değildir. Hem pazar ekonomisi hem şahsi mülk sadece araçlardır. Bu araçların kullanılması, kullanan kişinin kabiliyetine ve kararına bağlıdır. Bu kabiliyet ve amaç kısa süre içerisinde tesir göstermesi güç olan faktörler tarafından tesbit edilmektedir.

Bu yüzyıl içinde, belirli ülkelerden geriliği uzaklaştırmak için Avrupa'lılar yüksek bir bedel ödediler. En yüksek bedeli Doğu Avrupa ödedi. Burada önceki yanlışlıkları pazar ekonomisinin yeni başlığı altında tekrarlamayacağız.

Ekonomik yönden güçlü ülkeler, tüm bildikleri daha zayıf olanların almak istedikleri ölçüde, paylaşabilirler.

Geleceğin Avrupa'sı, şimdiye değin Avrupalı'ların hiçbir zaman sahip olamadığı ölçüde fırsatlar içeriyor. Gelecek ekonomik rejim bu fırsatları gerçekleştirmeye yardım edecek. Avrupa'luların tümünün, geleceklerini iyimser açıdan tasavvur etmeleri için nedenleri var. Her nasılsa bu birgün öncenin süt ve balının Avrupa'sı değil.

Avrupa'nın gelecekteki ekonomik sistemi açıkça görülebilir niteliktedir. Ancak bu rejim sadece bir araç İnsanlar bütün değişik istekleri, umutları ve emelleri ile birlikte, bunu kendilerine özgü yollarda kullanacaklar ve bu, onu çok farklı kullanacakları anlamına gelmektedir.